

uspela). U borbi za osvajanje *moći vladanja nad drugima* sredstva se ne biraju, sklapaju se savezi koji, možda, donose i veća poniženja od nemoći, ali se pred onima koji su bliski, i najbliži, mora ispoljiti moć.

U ljudskoj zajednici se ta individualna želja za moći najlakše ostvarivala kroz pripadanje moćnoj sredini (moćnoj porodici, moćnoj društvenoj organizaciji, moćnoj firmi, moćnoj političkoj organizaciji, moćnoj državi), ali i u okviru svake te organizacione forme, čak i najmanje — porodice — vodi se bezpoštedna borba za osvajanje moći.

Radovan Ždrale je u svom poslednjem objavljenom romanu, GLINENE KOČIJE, pokušao da opiše ljudsku težnju ka dominiranju i to mu je uspeo, ali u davanju rešenja problema je samo uspeo da dokaže da težnja za vladanjem i dominacijom vodi u propast, kako kolektivnu tako i individualnu.

Autor je radnju romana smestio u grad Veternicu (sudeći po atmosferi, to je grad srednje veličine, negde u jugoslovenskoj ravnici), a vremenski ga je locirao u blisku prošlost u odnosu na vreme objavljivanja romana (određivanja vremena odvijanja radnje je moguće samo na osnovu analize strukture događaja i strukture odnosa među pojedincima i pojedinih društvenim grupacijama).

U romanu teknu dve priče, međusobno se prepliću i jedna drugu uslovljavaju. Osnovna priča je kazivanje o odnosima između Milana Petrovića i njegove žene Đuje. Sve je počelo kada je Đuja shvatila da je Milan »Mek, popustljiv, službenički, šmokljan...« i da ona zasluži nekog moćnijeg, jer bi time i sama bila moćnija. Ona ga napušta, a on počinje da istražuje šta se dešava u gradu, stvara kartoteku s podacima o pojedincima i skupinama i veruje da će s tim podacima, i velikim znanjem o događajima i odnosima, moći da se bori protiv zla koje hara gradom (a možda i čitavim ljudskim društvom), da će pobediti zlo, postati spasilac grada (a možda i čitavog ljudskog društva) — a time bi, iako se o tome ne govori, dokazao i svoju superiornost i moć. Đuja ga je napustila i otišla je među moćnike; sama kaže da je njen odlazak bio čin *pobune*, a nema sumnje da je njeno priključivanje klanu »Crne bivoliće« ispoljavanje njene težnje da stekne moć. Druga priča je kazivanje o odnosima Milana Petrovića i društva u gradu Veternici (mogao bi to biti bilo koji grad, bilo gde na kugli zemaljskoj), podeljenog na mnogobrojne klanove koji se ujedinjuju i međusobno bore, odnos zasnovan na težnji poštenog pojedinca (o njegovom poštenju bi se moglo raspravljati — motivisan je težnjom da vrati ženu koja ga je napustila) da se bori protiv zla izniklog iz ljudske težnje da se bude *moćan* (možda bi se po jedinceva težnja da se bori protiv zla i da se pobedi zlo morala okarakterisati kao težnja da se ispolji vlastita moć). Vođena je borba među klanovima (i Milan Petrović je u njima zauzeo jedno od vodećih mesta), ali rezultat je bio ukazivanje na opštu propast. Ljudsko društvo uspeva da se sveđe u malograđansku okvire prostranih stanova, nakita, pozlaćenih slavin, ljubavnica i ljubavnika i devalvacije svih vrednosti do jeftinih mirisa i loših pića. Čini se da je Radovan Ždrale to i hteo da pokaže.

Radovan Ždrale je fabuliranje postavio na već poznate principe romana zapleta i time je omogućio čitljivost romana, a stvaranjem ironijske distance u odnosu na predmet svog kazivanja izbegao je opasnost da mu roman postane pamflet u kojem se nezadovoljnik obračunava sa sredinom (svako je prepoznaje) u kojoj nije uspeo da osvoji mesto za koje je verovao da mu pripada i uzdigao je svoj tekst na nivo univerzalnosti.

Načinom građenja priče, socijalna fantastika bulgakovljevskog tipa, Radovan Ždrale se priključio autorima koji u poslednje vreme obnavljaju ovaj žanr u književnostima međusobno udaljenim, ali možda zblizenim društvenom klimom koja vlada u svetu. Elementi socijalne fantastike bulgakovljevskog tipa mogu se sresti u romanima Markesa (čudno je da u mnogobrojnim tekstovima posvećenim stvaralaštvu ovog autora nije ukazivano na ovu dimenziju njegovog dela), pa kod sovjetskog pisca Vladimira Orlova, o čijem je romanu »Violista Damirov« pisano kod nas, a može se očekivati i njegovo pojavljivanje na našem jeziku.

Zadovoljstvo je priznati da je Radovan Ždrale romanom GLINENE KOČIJE izborio sebi mesto u književnosti bez ikakvih lokalnih odrednica.

ALEKSANDAR NEJGEBAUER: »Lažimir čuvar uvira«, Srpska čitaonica u Irigu, edicija »Stražilovo«, Novi Sad, 1979.

Piše: **ALEKSANDAR BADNJAREVIĆ**

Milenijumi su prošli i od prajezika, krika i mumljanja nastao je antikulisani govor koji je omogućio stvaranje specifičnih izražajnih formi koje su imale, i koje imaju, uzvišeniju ulogu od običnog svakodnevnog komuniciranja.

Paralelno sa životom ljudskog društva, ili ljudskih društava, odvija se i život jezika, ili jezika (pl.). Iz jezika obične svakodnevne komunikacije (koji je živ kao i svaki organizam) razvija se poetski jezik (stvaraju ga pesnici da bi izrazili »ozbiljnu i završenu radnju koja ima određenu veličinu, govorom koji je otmen i poseban«) kao meka kruna jedne više smisaonosti govornog jezika. Oplemenjivanje govornog jezika u poetski jezik odvija se u čitavom životu jezika, u svim vremenima, s ciljem da mu se daju novi smisao i nova, uzvišenija lepota. A svaka definicija poezije (kao istraživanje uzvišenog ljudskog) u sebi sadrži i težnju da se dostigne univerzalno značenje.

U ovom našem vremenu čudesnih i neverovatnih naučnih i tehničkih dostignuća, u kojem je pisana reč postala dostupna većini stanovnika planete, kod pojedinaca se, u ime modernosti, javila težnja da tragaju za novim izražajnim mogućnostima jezika u njegovom sakaćenju i obesmišljavanju — možda je ovo rezultat prezasićenosti opštim usavršavanjem ili nemoći pred kreativnošću, pa se rešenje traži u njenoj suprotnosti, u razaranju.

Aleksandar Nejgebauer, prevodilac, profesor i eksperimentator (on i još neki kažu i pesnik) je uz pomoć Srpske čitaonice i knjižnice u Irigu, u ediciji »Stražilovo«, objavio spis koji je rezultat njegovog eksperimentisanja s jezikom i njegovim mogućnostima. Spis po spoljašnjoj formi podseća na poeziju, ali nakon čitanja nemoguće je to pomisliti, jer mu nedostaje jedna od bitnih odrednica poezije — smisao. Spis je pedantna deskripcija, skoro zapisnik, besmislenog mučenja i sakaćenja jezika (neprestano se čuju unutrašnji jauči mučenih reči) koje on, iako ožilaveo i očvrstnuo kroz milenijumski život, neće moći da izdrži. Eksperiment se vrši uz izgovor da se stvaraju nova arhaična izražajna sredstva poetskog, a stvarno se jezik sakati do smrti i ono što je zamišljeno, možda, kao stvaranje, pretvara se u ubijanje.

Otkako se ljudsko biće počelo izražavati poetskim jezikom, pesnici su stvarali nove oblike reči (uvek u nameri da stvore novu lepotu i po formi i po sadržini). Činio je to anonimni stvaralac narodnih pesama, činio je to Vuk Karadžić (inspirisan i hrabren lepotom jezičkih inovacija naroda kao pesnika) prevodeći NOVI ZAVJET, činili su to mnogi pesnici posle njega (spomenimo samo neke: Koder, Laza Kostić, Momčilo Nastasijević, Vinaver, Davidić, pesnik prevodilac Dragoslav Andrić i mnogi drugi) — ali svi spomenuti (i nespomenuti) jezikotvorci su svoje stvaralaštvo usmeravali, polazeći od govornog jezika koji nosi lepotu života, ka stvaranju jednog »govora koji je otmen i poseban«, uz stalno pridržavanje zakonitosti stvaranja lepote. A Nejgebauer je u svom eksperimentatorskom zanosu zaboravio zakon života jezika (koji su mu poznati, ili bi bar to morali biti) i odlutao je u mrcvarenje jezika do unakaženosti i usmrćivanja.

U ime umišljanja da stvara novi poetski jezik, Nejgebauer je svesno i kvalifikovano mrcvario govorni jezik ubogaljujući ga na način koji je bitno oštetiо njegove vitalne organe i izražajnost, a potpuno je uništio njegovu osnovnu odliku — *razumljivost*.

Da je ono što je Nejgebauer činio s jezikom činjeno s ljudima (i ljudi i jezik su živi organizmi međusobno veoma čvrsto povezani), bile bi primenjene odredbe Krivičnog zakona: »ko drugog liši života pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju«, ili »ko drugog telesno povredi ili mu zdravlje naruši tako teško da je usled toga doveden u opasnost život povređenog, ili je uništen ili trajno i u znatnoj meri oslabljen koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povređenog ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost« ... i slede predviđene stroge kazne. Ljudsko sudstvo nije predvidelo u svojim zakonima mogućnost izvršenja zločina koji je počinio Aleksandar Nejgebauer, te nisu predviđene ni kaznene odredbe koje bi bile izvesna zaštita jezika (kad je jezik u pitanju glas u njegovu odbranu ne diže čak ni neko društvo za zaštitu jezika).

Ali jezik, nezaštićen, pribegava samoodbrani, sveti se svojom smrću onima kojima je najpotrebniji, onima koji bez njega živog i preosmišljenog novom lepotom ne mogu postojati — pesnicima.

Napomena: Autor ovog zapisa o bezobzirnom ubistvu s umišljajem i iz niskih pobuda (kao bi nedelo koje je počinio A. Nejgebauer okvalifikovali pravnici) nije mogao da navede nijedan primer iz Nejgebauerovog spisa, jer mu je nedostajala snaga da izlaže leševa, a i svoje eventualne čitaoce je želeo da poštedi užasnog prizora izmrcvarenih leševa reči (reč je imenica ženskog roda, možda je zato tako lepa, varljiva, zavodljiva i nezaštićena).

(Možda će neko s jačim nervima od mojih moći da utvrdi zašto to je Aleksandar Nejgebauer počinio ovaj zločin nad jezikom.)

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju: jovan delić,

milan dunderški, dragan ćopić, simon grabovac, dragan koković, julijan tamaš, miroljub radojković, vicko arpád i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik), / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: aleksandar foriš ković, petar janković, tatjana jašin, sladana kolundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vlada stevanov (predsednik), radivoj šajtinac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelać (delegati šire društvene zajednice); / gordana divljak-arok, darinka nikolić, vitoimir sudarski, milan živanović i jovan zivlak (delegati izdavača), / izdaje nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31. / direktor vitoimir sudarski / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / časopis finansira SIZ kulture SAP vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretpлата 150 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun: 65700-603-6324 nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor zorica stojanović / korektor marija jakim / štampa »prosveta novi sad«, novi sad, stevana sremca 13 / na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.